

NAČELA IZVRŠNOG POSTUPKA U REPUBLICI SRPSKOJ

Sažetak: *Predmet ovoga rada je izlaganje i analiza načela izvršnog postupka u Republici Srpskoj. U tom kontekstu, u radu su sadržana sledeća načela: načelo ustavnosti i zakonitosti, načela dispozicije i oficijelnosti, načela hitnosti i efikasnosti, načelo obostranog saslušanja stranaka, načelo zaštite izvršenika, načelo formalnog legaliteta, načelo vremenskog redosleda, načelo dostupnosti podataka o imovini izvršenika, načela pismenosti, usmenosti, neposrednosti i javnosti. Cilj rada je da se kroz prikaz osnovnih načela pokaže da u nizu rešenja postoje bitne razlike u odnosu na ranije zakonodavstvo.*

Ključne reči: *Zakon o izvršnom postupku Republike Srpske, načela izvršnog postupka.*

* Osnovni sud Zvornik
darko.bozic26@gmail.com

1. Uvodna razmatranja

Načela svakog postupka jesu apstraktna pravna pravila kojima zakonodavac postavlja okvire i trasira put za zaštitu prava koje objektivno pravo priznaje pravnim subjektima. Ona se konkretizuju u mnogobrojnim normama kojima se uređuje postupak ali je bez obzira na to, njihov značaj u primeni pojedinačnih procesnih pravila ogroman.¹ Načela izvršnog postupka izražavaju osnovne karakteristike izvršne procedure. Pri tome, razlikujemo dve grupe načela. Prvu grupu čine univerzalna procesna načela koja se shodno primenjuju u izvršnom postupku (načelo savesnog korišćenja procesnih ovlašćenja npr), dok drugu grupu čine posebna načela koja su karakteristična samo za izvršni postupak (načelo zaštite izvršenika). U Zakonu o izvršnom postupku Republike Srpske (u daljem tekstu: ZIP RS)² razlikujemo načela koja su izričito formulisana kao što je to slučaj sa načelom hitnosti i načela koja se izvode iz sadržaja određenih odredbi npr. načelo pismenosti. Od svih načela, za tražioca izvršenja su najvažnija načela hitnosti, efikasnosti i vremenskog redosleda. Za izvršenika je najvažnije načelo zaštite izvršenika. Na treba zaboraviti da su i pored mnogobrojnih promena i u novoj koncepciji Zakona o izvršnom postupku Republike Srpske na snazi u potpunosti ostala kako načela ustavnosti i zakonitosti tako i ostala načela građanskog i izvršnog postupka: načelo dispozicije i oficijelnosti, pravnog interesa, ekonomičnosti, saslušanja stranaka, raspravno i istražno načelo, naleko neposrednosti, pismenosti, usmenosti, načelo koncentracije postupka, javnosti, savjesnog korišćenja procesnih prava, hitnosti, redosleda u postupanju. Ova načela su novim zakonskim rješenjima osvetljena na drugačiji način čime poprimaju jedno novo i drugačije značenje od dosadašnjih.

2. Načela izvršnog postupka

Osnovna načela izvršnog postupka u Republici Srpskoj su: načelo ustavnosti i zakonitosti, načela dispozicije i oficijelnosti, načela hitnosti i efikasnosti, načelo obostranog saslušanja stranaka, načelo zaštite izvršenika, načelo formalnog legaliteta, načelo vremenskog redosleda, načelo dostupnosti podataka o imovini izvršenika, načela pismenosti, usmenosti, neposrednosti i javnosti.

¹ Jakšić Aleksandar (2009): *Građansko procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 135.

² Zakon o izvršnom postupku Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 59/2003, 85/2003, 64/2005, 118/2007, 29/2010, 57/2012, 67/2013, 98/2014, 5/2017, 58/2018 i 66/18 (u daljem tekstu: ZIP RS)

2.1. Načela ustavnosti i zakonitosti

Načelo ustavnosti je osnovno i najvažnije opšte prihvaćeno načelo svih sudskih postupaka. Saglasno načelu ustavnosti prihvaćena je i opšta tendencija vladavine prava. Ustav Republike Srpske propisuje da vladavine prava i garantovanje i zaštita ljudskih prava i sloboda u skladu sa međunarodnim standardima predstavljaju temelj ustavnog uređenja Republike Srpske.³

Osnovni smisao načela ustavnosti podrazumeva da zakon i svi drugi propisi i opšti akti koji se primenjuje u izvršnom pravu moraju biti u skladu sa Ustavom, međunarodnim pravnim aktima i standardima o zaštiti ljudskih prava (koji su kao opšteprihvaćeni standardi priznati u svetu).

Načelo zakonskog regulisanja postupka predstavlja osnovno načelo izvršnog postupka. Da bi tražilac izvršenja namirio svoje potraživanje utvrđeno na autoritativan način neophodno je da se obrati sudu, jer je samopomoć u ostvarivanju prava zabranjena. Pravilima izvršnog postupka zakonodavac je regulisao postupak prinudnog izvršenja da bi se eleminisala svaka samovolja prilikom primene prinude i sprečile neželjene posledice koje primena prinude može da izazove u faktičkim životnim odnosima.

U Republici Srpskoj postupak prinudnog ostvarivanja potraživanja na osnovu izvršnih i verodostojnih isprava uređen je ZIP RS.

2.2. Načela dispozicije i oficijelnosti

Osnovna procesna načela u pogledu pokretanja izvršnog postupka jesu načelo dispozicije i oficijelnosti. Osnovno je pravilo da se izvršni postupak pokreće podnošenjem predloga za izvršenje nadležnom sudu od strane tražioca izvršenja. Međutim, zakonom je propisano da se u određenim slučajevima izvršni postupak može pokrenuti i po službenoj dužnosti kao i po predlogu lica i organa kada je to zakonom izričito određeno. Slučajevi u kojima se izvršni postupak pokreće u skladu sa načelom oficijelnosti su brojni. Radi se o slučajevima kada se postupak vodi u opštem interesu radi prinudne realizacije javnopravnog potraživanja, javnog interesa ili interesa određenih kategorija lica koja uživaju posebnu društvenu zaštitu.

Načelo dispozicije vredi i za **pokretanje nekih incidentnih postupaka** u okviru pokrenutog izvršnog postupka. Tako npr. postupak protivizvršenja se pokreće po načelu dispozicije. Takođe, predlog za utvrđivanje izvršenikove imovine podnosi tražilac izvršenja i sud po službenoj dužnosti ne može pokrenuti postupak za uvrđivanje izvršenikove imovine.⁴

³ Ustav Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 21/92 – prečišćeni tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05.

⁴ Račić Ranka (2010): „Pokretanje izvršnog postupka“ *Godišnjak Pravnog fakulteta u Banja Luci*, 31/32-2010, 182.

U toku postupka tražilac izvršenja **može promeniti predmet i sredstvo izvršenja**. Promena podrazumeva određivanje novog predmeta i sredstva izvršenja u odnosu na ono koje je bilo određeno rešenjem ili ona koja su bila određena rešenjem o izvršenju. Na primer, ako je izvršenje određeno na pokretnim stvarima tražilac izvršenja u toku postupka može predložiti da se umesto tog predmeta i sredstva odredi izvršenje na nepokretnosti, u kom slučaju će sud zaključkom i promeniti predmet i sredstvo izvršenja. U toku postupka izvršenja radi ostvarenja novčanog potraživanja tražilac izvršenja je ovlašćen da izmeni predmet i sredstvo izvršenja od onoga za koje se u predlogu opredelio, ako je to u interesu efikasnijeg i celishodnijeg sprovođenja i okončanja postupka, odnosno kada predmet i sredstvo koji su određeni nisu bili dovoljni za potpuno namirenje celokupnog potraživanja tražioca izvršenja.⁵

Načelo dispozicije omogućava i **povlačenje predloga za izvršenje**. Za navedenu radnju se ne zahteva saglasnost protivne stranke, izvršenika. Povlačenje predloga može biti potpuno (u celini) ili delimično. U navedenim granicama dolazi do obustave izvršnog postupka donošenjem odgovarajućeg rešenja.⁶

Pored povlačenja predloga, tražilac izvršenja ima mogućnost i njegovog **preinačenja**, odnosno može predložiti da se izvršenje sprovede na drugim sredstvima i predmetu ukoliko na prethodno predloženom predmetu i sredstvu sprovođenje izvršenja nije bilo uspešno. ZIP RS nije izričito predvideo preinačnje predloga za izvršenje pa se ovde shodno primenjuju pravila Zakona o parničnom postupku Republike Srpske⁷. Za preinačenje nije potreban pristanak izvršenika a predlog se može preinačiti do okončanja izvršnog postupka.

Prema ZIP RS na predlog tražioca izvršenja, **izvršenje se može odložiti** potpuno ili delimično samo ako sprovođenje rešenja o izvršenju nije otpočelo. Sud će odložiti izvršenje za vreme koje je tražilac izvršenja odredio ili na vreme koje po okolnostima slučaja smatra opravdanim. Tražilac izvršenja je dužan da predloži nastavak postupka u roku od 30 dana od dana isteka vremena na koje je izvršenje odloženo, u suprotnom će sud obustaviti postupak.

Zakonodavac je ostavio strankama mogućnost da svojom voljom utiču na **pokretanje postupka po pravnim lekovima**. Ni drugostepeni sud, niti Vrhovni sud Republike Srpske ne pokreću ex officio postupke po pravnim lekovima, već

⁵ „Nema mesta prigovoru pravnosnažno presuđene stvari kada izvršni sud po naknadnom predlogu poverioca radi ostvarenja novčanog potraživanja na osnovu iste izvršne isprave i protiv istog dužnika, odredi izvršenje putem drugog sredstva izvršenja.“ (Okružni sud u Valjevu, Gž.br.98/85 od 05.02.1985).

⁶ „Dozvoljeno je u izvršnom postupku tražiti izvršenje predlažući više sredstava izvršenja, tako što će se naredno predloženo sredstvo izvršenja primeniti ukoliko se izvršenje prethodno predloženim sredstvom ne može sprovesti. (Rešenje Višeg trgovinskog suda, Iž. 2441/2009 od 17.9.2009. godine).

⁶ Keča Ranko (2012); „O osnovnim načelima Zakona o izvršenju i obezbeđenju“ *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, vol. 46, br. 1-2012, 167.

⁷ ZIP RS (2003): čl. 21/1.

su vezani inicijativom stranaka. Stranke određuju u kom obimu će sud ispitivati prvostepeno rešenje o izvršenju. Najzad, stranke mogu da utiču na to da ne dođe do postupka po pravnim lekovima, odnosno stranke mogu da se odreknu prava na prigovor ili žalbu, da odustanu od njih ili da ih povuku.

Stranke u izvršnom postupku mogu sporazumom sastavljenim nakon nastanka izvršne isprave da urede da neće na osnovu izvršne isprave, trajno, ili za određeno vreme tražiti izvršenje.⁸

2.3. Načela hitnosti i efikasnosti

Načelo hitnog postupanja suda u izvršnom postupku podrazumeva ne samo obavezu suda da u zakonom propisanom roku odluči o predlogu za izvršenje, odnosno o prigovoru protiv rešenja o izvršenju, već i dužnost suda da u najkraćem mogućem roku preduzme druge procesne radnje u cilju sprovođenja izvršenja.⁹

U postupku izvršenja sud je dužan da postupa hitno.¹⁰

Načelo hitnosti ima poseban značaj u izvršnom postupku. Nije samo po sebi cilj nego je samo jedan aspekt ostvarivanja efikasnijeg i ekonomičnijeg ostvarivanja pravne zaštite u izvršnom postupku pri čemu je hitnost postupanja samo jedan segment pomoću kojeg se ostvaruje navedena ideja.¹¹ U zakonu hitnost se garantuje nizom procesnih instrumenata. Proširen je krug verodostojnih isprava na osnovu kojih se može pokrenuti izvršni postupak. Opšte je pravilo da se u ovom postupku određuju izuzetno kratki rokovi za preduzimanje stranačkih radnji. Vraćanje u pređašnje stanje dozvoljeno je samo zbog propuštanja roka za prigovor i žalbu na izvršno rešenje o izvršenju. Određuju se strogi rokovi za vršenje radnji suda. Tako sud je u pravilu dužan da o predlogu za izvršenje odluči u roku od osam dana a o prigovoru u roku od 15 dana od dana ispunjenja uslova da se o prigovoru odluči.¹² Postupanje u prvom stepenu poverava se sudiji pojedincu što takođe ima podlogu i u ideji bržeg i efikasnijeg postupanja.¹³ Takođe pojedine radnje u postupku, po ovlašćenju sudije mogu preduzimati stručni saradnici. Prvostepeni postupak je podeljen u dva stadijuma. U prvom se određuje izvršenje a u drugom se sprovodi. Redukovani su i uslovi pod kojima se može tražiti izuzeće. Može se tražiti izuzeće sudije koji postupa u predmetu i to samo do donošenja odluke po prigovoru na rešenje o izvršenju a službenog lica do preduzimanja prve radnje u izvršnom postupku.¹⁴ Sistem pravnih lekova

⁸ Daupović Asaf *et al.* (eds.) (2005): *Komentar Zakona o izvršnom postupku u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj*, Savjet/Vijeće Evrope, Sarajevo, 190.

⁹ Odluka Ustavnog suda Srbije, Už. 341/08 od 17. 2. 2011.

¹⁰ ZIP RS (2003): čl. 5/1.

¹¹ Keča Ranko, 161.

¹² ZIP RS (2003): čl. 15.

¹³ ZIP RS (2003): čl.11/1.

¹⁴ ZIP RS (2003): čl. 21/2.

je maskimalno redukovan. Redovni pravni lekovi su žalba i prigovor dok su revizija i ponavljanje postupka kao vanredni pravni lekovi izričito zabranjeni. Protiv zaključka se ne može izjaviti prigovor i žalba. Hitnost se ogleda i u nemogućnosti odgađanja izvršenja po predlogu izvršenika. Efikasnijem vođenju postupka indirektno doprinosi i mogućnost izricanja procesnih (novčanih) kazni koje vrše pritisak na izvršenika ali i treća lica. Efikasnost postupka je u osnovi rešenja po kojem tražilac izvršenja uz predlog za izvršenje ili tokom postupka može zahtevati da dužnik da odgovarajuću izjavu o imovini. I nizom drugih rešenja teži se što bržem i efikasnijem ostvarivanju ovog vida pravne zaštite.

Načelo efikasnosti ne podrazumeva samo da se izvršenje mora sprovesti u najkraćem mogućem roku nego se ovo načelo ostvaruje i boljom raspodelom predmeta, unapređenjem informacionih sistema i dobrom organizacijom rada sudskih izvršitelja.

Načelo efikasnosti je u tesnoj vezi sa načelom ekonomičnosti. U samom izvršnom postupku ekonomičnost se ogleda u tome da sud sa najmanje mogućih troškova, uz najmanje odlaganja i sa najmanjim posledicama za učesnike u postupku sprovede izvršenje.¹⁵

2.4. Načelo obostranog saslušanja stranaka

Načelo obostranog saslušanja stranaka u izvršnom postupku nema onaj značaj i domašaj kao što je to slučaj u parničnom postupku. Za izvršni postupak možemo reći da je dvostranački samo onda kada se pokreće u skladu sa načelom dispozicije. U slučaju pokretanja postupka po službenoj dužnosti gubi se navedeno svojstvo iz razloga što nema suprostatavljenih interesa. Bitna karakteristika izvršnog postupka je odlučivanje suda o predlogu za izvršenje a da se stranci odnosno izvršeniku ne daje mogućnost da se o njemu izjasni. Dva su osnovna razloga za ovakvo postupanje. Prvi se odnosi na to da je prethodno u parničnom postupku svaka od stranaka bila u mogućnosti da u punom procesnom kapacitetu osporava zahteve druge strane. Drugi razlog ogleda se u potrebi sprečavanja mogućnosti da blagovremeno obavešteni izvršenik onemogućiti sprovođenje izvršenje tako što će sakriti ili uništiti imovinu koja je podobna da bude predmet izvršenja. Međutim, kada se izvršenje određuje na osnovu verodostojne isprave, izvršeniku ni u jednoj procesnoj formi nije prethodno bila data mogućnost izjašnjavanja o zahtevima tražioca izvršenja, pa je navedeni pristup upitan.

Ograničavanjem načela obostranog saslušanja stranaka, zakonodavac ima cilj da spreči moguće zloupotrebe izražene u aktima otuđenja ili prikriivanja imovine koje bi realno stvarale opasnost osujećenog ili otežanog izvršenja određenog potraživanja. Iz navedenog razloga ovo načelo ima drugačiji sadržaj od onog

¹⁵ Marija Šobat, Ivana Stojšić (2009): „Izvršni postupak i povreda prava na pravično suđenje, evropski kontekst i novo srpsko zakonodavstvo“ *Anali Pravno fakulteta u Beogradu*, broj 2/2009, 354-373.

kojeg ima u parničnom postupku. Kada sud donese rešenje o izvršenju načelo obostranog saslušanja stranaka delimično dolazi do izražaja kroz mogućnost izjavljivanja prigovora. Sam prigovor je pre svega usmeren na pobijanje donetog rešenja o izvršenju, odnosno on je znatno manje forma izjašnjavanja o zahtevima i tvrdnjama suprotne stranke.

Određenu ravnotežu između stranka u izvršnom postupku obezbeđuje postupak protivizvršenja, odnosno povraćaj onoga što je tražilac izvršenja dobio nezakonitim izvršenjem.

2.5. Načelo zaštite izvršenika

Zaštita imovine veoma je važna i predmet je posebne brige društvene zajednice, kako u svakoj državi pojedinačno, tako i na univerzalnom planu u okviru međunarodne zajednice. Razlozi za ovako veliki značaj zaštite imovine jesu pre svega ekonomska sigurnost svakog pojedinca, a preko njega uže i šire društvene zajednice, a predstavlja i ekonomski osnov za postojanje i razvoj celog društva, a samim tim i države.¹⁶

U modernom pravu osnovni princip je da dužnik za svoje građanskopravne obaveze odgovara samo svojom imovinom i ona je, po pravilu, jedini objekat izvršenja.¹⁷ Za razliku od ranijeg stanja kada je i sam dužnik bio objekat izvršenja, on je danas njegov subjekt.¹⁸ Iz navedenih razloga imovinsko izvršenje predstavlja veliku društvenu tekovinu.

Imovinsko izvršenje je u početku imalo karakter generalne egzekucije: tražilac izvršenja je preuzimao čitavu imovinu izvršenika, odnosno ona je u svojoj celini bila predmet izvršenja. Međutim, radi olakšanja teškog položaja izvršenika ovaj način sprovođenja izvršenja postepeno se napušta u korist posebnog izvršenja. Izvršenje se više ne sprovodi na čitavoj imovini već na njenim pojednim delovima.

Do donošenja novog ZIP RS, u Republici Srpskoj primenjivao je se Zakon o izvršnom postupku iz 1978. (u daljem tekstu: ZIP iz 1978 godine)¹⁹. Ovaj zakon je zaštitu dužnika fizičkog i pravnog lica formulisao u značenju osnovnog načela.

¹⁶ Biljana Zemljak (2014): „Fenomenologija prevare u imovinskim deliktima u Republici Srbiji” *Megatrend revija*, br. 2, 2014. 327.

¹⁷ Triva Siniša *et al* (1980): *Sudsko izvršno pravo-Opći deo*, Informator, Zagreb, 40

¹⁸ Vorgić Nikola (1978): „Načela izvršnog postupka“ *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, br.10, 1978, 23

¹⁹ Zakon o izvršnom postupku („Službeni list SFRJ“ broj 20/78, 6/82, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90 i 35/91). Prema članu 12. Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 21/92) do donošenja odgovarajućih zakona i drugih propisa Republike primjenjivace se zakoni i drugi propisi SFRJ i SR BiH, koji su u saglasnosti sa Ustavom Republike i koji nisu u suprotnosti sa zakonima i drugim propisima koje je donijela Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, odnosno Narodna skupština.

Tako je u članu 4. ZIP iz 1978. propisano da izvršenje radi ostvarenja novčanog potraživanja i obezbeđenja takvog potraživanja odrediće se i sprovesti u obimu koji je potreban za namirenje, odnosno obezbeđenje tog potraživanja. Dalje je u članu 5. istog zakona propisano da izvršenje radi ostvarenja novčanog potraživanja i obezbeđenja takvog potraživanja ne može se sprovesti na stvarima ili pravima koji su neophodni za zadovoljenje osnovnih životnih potreba dužnika i lica koje je on po zakonu dužan da izdržava ili vršenje samostalne delatnosti koja je dužnikov glavni izvor sredstava za život. Pri sprovođenju izvršenja i obezbeđenja vodiće se računa o dostojanstvu ličnosti dužnika, kao i o tome da izvršenje ili obezbeđenje budu što manje nepovoljni za dužnika. ZIP iz 1978. propisivao je i zaštitu delatnosti određenih pravnih lica. Na stvarima i pravima pravnih lica ne može se sprovesti izvršenje i obezbeđenje radi ostvarenja novčanog potraživanja ako su te stvari i prava neophodni za vršenje njihovih zadataka, odnosno obavljanja delatnosti.

Ranije zakonodavstvo je, kako se to može iz prethodnog zaključiti, pretežnim delom štitilo interese izvršnog dužnika-izvršenika i izričito je propisivalo načelo zaštite izvršnog dužnika-izvršenika. Na određeni način, zakon je ovde favorizovao položaj izvršnog dužnika-izvršenika. Smatralo je se da vođenje postupka ne sme da ugrozi egzistenciju i dovede do ekonomske propasti ove stranke. Zahtevalo se i da se postupak vodi tako da se ne povredi dostojanstvo izvršenika.

Novi ZIP RS sadrži odredbu da prilikom sprovođenja izvršenja sud će paziti na dostojanstvo izvršenika.²⁰ Ovo načelo u zakonu je ispoljeno kroz više odredaba. Pre svega, izvršenje radi namirenja novčanog potraživanja sprovodi se u obimu koji je potreban za namirenje potraživanja. Zatim, institut protivizvršenja kojim se štiti izvršenik od neosnovanog oduzimanja u izvršnom postupku ima za cilj zaštitu izvršenika. Takođe, pravilima o isključenju i ograničenju predmeta i sredstava na kojima se može prinudno sprovesti izvršenje se štiti izvršenik.²¹

²⁰ ZIP RS (2003): čl. 3/4.

²¹ ZIP RS (2003): čl. 117/1 je propisao da predmet izvršenja ne mogu biti: 1. predmeti koji su neophodno potrebni izvršeniku i članovima njegove porodice za zadovoljavanje svakodnevnih potreba; 2. hrana i ogrev za potrebe izvršenika i članova njegovog domaćinstva za tri meseca; 3. gotov novac izvršenika po osnovi potraživanja koja su izuzeta ili ograničena od izvršenja, te gotov novac izvršenika koji ima stalna mesečna primanja do mesečnog iznosa koji je po zakonu izuzet od izvršenja, proporcionalno vremenu do idućeg primanja; 4. medalje, ratne spomenice i drugo ordenje i priznanja, venčani prsten, lična pisma, rukopisi i drugi lični spisi izvršenika, porodične fotografije, lične i porodične isprave i porodični portreti. Određene pokretne stvari mogu biti predmet izvršenja samo ako su ispunjeni posebni uslovi kao što je slučaj sa poštanskim pošiljkama ili poštanskim novčanim doznakama upućenim izvršeniku. Ukoliko su navedene pokretne stvari bile predmet ugovora založnog prava one nisu izuzete od izvršenja. Kada su u pitanju nepokretnosti ne može biti predmet izvršenja poljoprivredno zemljište zemljoradnika u površini do 5.000,00 m². Ograničenje se ne primenjuje na izvršenje radi ostvarenja novčanog potraživanja obezbeđenih ugovornim založnim pravom na nepokretnostima-hipotekom (čl. 79.)

Dakle, novi ZIP RS ne sadrži izričito načelo zaštite izvršenika, ali sadrži odredbu da prilikom sprovođenja izvršenja sud će paziti na dostojanstvo izvršenika. Načelo zaštite izvršenika je ispoljeno kroz više odredaba. Može se zaključiti da izvršenik u novom ZIP RS nije zaštićen kao što je to bio slučaj sa ranijim zakonodavstvom. Uvedena su i neka dodatna sredstva pritiska na izvršenika poput pravila o određivanju novčanih kazni i prinudnih mera, zatim pravila o utvrđivanju imovine izvršenika, uvođenje izvršilaca po ugovoru. Pored navedenih rješenja, prisutna su i druga koja u određenoj meri pogoršavaju položaj izvršenika.

2.6. Načelo formalnog legaliteta

Ovo načelo u izvršnom postupku izražava se u više značenja. Najpre, ono određuje ovlašćenje za pokretanje postupka a takođe i isprave na osnovu kojih se može pokrenuti izvršni postupak. Osnovi za pokretanje izvršnog postupka su izvršna i verodostojna isprava. Ako se postupak pokreće na osnovu izvršne isprave legitimacija stranaka i potraživanje utvrđuju se isključivo na osnovu izvršne isprave. S tim u vezi izvršni sud nije ovlašten da ispituje zakonitost i pravilnost izvršne isprave.²² O tome je već vođen parnični ili neki drugi postupak u kojem je uz prisustvo svih procesnih garancija odlučeno o postojanju tog potraživanja ili je zaključeno poravnanje. Međutim, u poslednje vreme svojstvo izvršne isprave se priznaje i određenim aktima kojima nije prethodio pravno organizovan postupak u kome bi se nesumnjivo utvrdilo postojanje određenog potraživanja. Tako Potvrda o registraciji prema Okvirnom zakonu o zalozima BiH predstavlja izvršni naslov.²³ Ukoliko se radi o izvršnom postupku pokrenutom na osnovu verodostojne isprave, načelo formalnog legaliteta ima istovrsni

Kod izvršenja na novčanom potraživanju izvršenika izuzeta su od izvršenja primanja po osnovu zakonskog izdržavanja, ukoliko se ne radi o potreživanjima iste vrste. Predmet izvršenja ne mogu biti potraživanja po osnovu poreza, taksi, doprinosa propisanih zakonom. Dalje, izvršenje na plati, naknadi umjesto plate, naknadi za skraćeno radno vrijeme i naknadi zbog umanjenja plate i penzije, primanja po osnovu naknade zbog telesnog oštećenja prema propisima o invalidskom osiguranju, primanja po osnovu socijalne pomoći, primanja po osnovu privremene nezaposlenosti, primanja po osnovu dodatka na djecu, primanja po osnovu stipendije i pomoći učenicima i studentima i nadoknada za rad osuđenika može se sprovesti do iznosa od jedne polovine. Ograničenja izvršenja na novčanim potraživanjima izvršenika primjenjuju se samo ako potraživanja ne prelaze 1.000 KM mjesečno. Na dijelu potraživanja koji prelazi 1.000 KM mjesečno, izvršenje se može sprovesti do iznosa od dve trećine potraživanja (čl. 138).

²² „Ovršni sud nije ovlašten ispitivati zakonitost odluke koja predstavlja ovršni naslov niti je ovlašten raspravljati o činjenicama koje je dužnik mogao iznositi u postupku u kojem je nastala ovršna isprava.” (Kantonalni sud Travnik, broj Pž-8/04 od 16.09.2004.godine) preuzeto sa <https://advokat-prnjavorac.com/izvrсни-postupak-BiH.html> pristup dana 11.02.2019. godine.

²³ Okvirni zakona o zalozima BiH (2004): čl.26/1. *Službeni glasnik BiH*, br. 28/2004, 54/04.

značaj kako u pogledu legitimacije stranaka tako i u pogledu postojanja i dopelnosti potraživanja jer se njihovo postojanje dokazuje na osnovu isprava koje je zakon odredio kao verodostojne isprave. Dakle, ako su ispunjene sve pretpostavke za donošenje rešenja na osnovu verodostojne isprave, sud će doneti ovo rešenje.

2.7. Načelo vremenskog redosleda

Izvršni postupak je postupak individualnog namirenja potraživanja u kome se više lica, odnosno tražilaca izvršenja može naći u odnosu konkurencije. Konkurencija između tražilaca izvršenja može postojati u dve situacije. Prva je prilikom određivanja izvršenja, druga je prilikom sprovođenja izvršenja.

Sud je dužan da predmete uzima u rad redom kako ih je primio, osim ako priroda potraživanja ili posebne okolnosti zahtevaju da se postupi drugačije.²⁴

Odredbom da je sud dužan da predmete uzima po redosledu primanja isključuje se diskrecija sudije da uzme u rad određeni predmet bez obzira na vreme kada je pristigao u sud. Dakle, sudija uzima predmete u rad onim redosledom kako su pristizali u sud. Izuzetak su predmeti koji se odnose na potraživanja od ličnog značaja za egzistenciju građana, naručito maloletnih lica, za isplatu zaštićenih ličnih dohodaka, za vraćanje radnika na rad, za osiguranje mirnog poseda, provođenje privremenih mjera. Određene okolnosti mogu uticati da sud ne postupa po redosledu prijema predmeta a pod njima se podrazumevaju one okolnosti koje su od značaja za očuvanje predmeta izvršenja, umanjenja njegove vrednosti, relevantno povećanje troškova postupka i kada tražilac izvršenja ne ukazuje na okolnosti koje opravdavaju primenu navedenih izuzetaka, sud će tako postupiti po službenoj dužnosti ukoliko podaci iz predloga (spisa) ukazuju na potrebu primena pravila o izuzetku.

Što se tiče pravila o redosledu namirenja, on zavisi od sredstva izvršenja. Kod nepokretnosti sud pristupa namirenju tražilaca izvršenja odmah nakon donošenja rešenja o dosudi.²⁵ Iz prodajne cene namiruju se tražioci izvršenja na čiji je predlog određeno izvršenje, založni poverioci i kada nisu prijavili svoja potraživanja i lica koja imaju pravo na naknadu za lične službenosti.²⁶ Redosled namirenja je sledeći: prvo se namiruju troškovi izvršnog postupka; zatim potraživanja založnih poverilaca koja se po redu prvenstva namiruju pre tražioca izvršenja; potom potraživanja tražioca izvršenja po čijem predlogu je određeno izvršenje; posle njih su potraživanja založnih poverilaca koja se po redu prvenstva namiruju posle tražilaca izvršenja i na kraju naknada za lične službenosti koje se prodajom gase. Ako izvršenik pored glavnog potraživanja duguje i kamatu ona se namiruje pre glavnog potraživanja.²⁷

²⁴ ZIP RS (2003): čl. 5/2

²⁵ ZIP RS (2003): čl 96.

²⁶ ZIP RS (2003): čl 97/1.

²⁷ ZIP RS (2003): čl.98/1.

Što se tiče pravila o redosledu namirenja kada su u pitanju pokretne stvari, pravi se razlika da li je u pitanju jedan tražilac izvršenja ili više tražilaca izvršenja. Ako se iz prodajne cijene namiruje samo jedan tražilac izvršenja, sud će bez održavanja ročišta, rešenjem odrediti da se iz iznosa dobivenog prodajom stvari i oduzetog novca namire redom troškovi postupka, troškovi određeni u izvršnoj ispravi, kamate do dana unovčenja stvari i glavno potraživanje.²⁸

Ako se u izvršnom postupku namiruje više tražilaca izvršenja, odnosno ako se pored tražilaca izvršenja namiruju i lica čija prava prestaju prodajom stvari oni se iz prodajne cene namiruju onim redom kojim su stekli založno ili drugo pravo koje prodajom prestaje, ako zakonom za određena potraživanja nije propisano prvenstveno pravo namirenja. Tražioci izvršenja iz istog reda koji se iz prodajne cijene ne mogu potpuno namiriti, namiruju se srazmerno iznosima svojih potraživanja. Prilikom donošenja rešenja o namirenju sud će uzeti u obzir samo ona potraživanja za koje je rešenje o izvršenju postalo izvršno do dana donošenja rešenja o namirenju.²⁹

Kada je u pitanju izvršenje na novčanom potraživanju izvršenika prvenstveni red založnih prava više tražilaca izvršenja određuje se prema danu primitka izvršnog predloga. Ako je izvršni predlog upućen poštom, preporučenom pošiljkom, dan predaje pošti smatra se kao dan predaje sudu. Ako su izvršni predlozi više tražilaca izvršenja primljeni u sudu istog dana, založna prava imaju isti prvenstveni red. Potraživanja s istim redom prvenstva namiruju se srazmerno, ako se ne mogu namiriti u celosti. Ako zbog sprovedbe izvršenja na novčanom potraživanju prestaju založna i druga prava koja su stečena pre pokretanja postupka, prvenstveni red u namirenju tih prava određuje se prema propisima koji uređuju sticanje reda prvenstva tih prava izvan izvršnog postupka. Zaplena potraživanja obezbeđena založnim pravom upisanim u javni registar sprovodi se upisom zaplene u taj registar. Upis se obavlja po službenoj dužnosti uz naznaku da je zaplena, na osnovu koje je na potraživanju stečeno založno pravo, određeno radi namirenja potraživanja tražioca izvršenja. Ako ima više tražilaca izvršenja, prvenstveni red njihovih potraživanja određuje se prema vremenu upisa.

2.8. Načelo dostupnosti podataka o imovini izvršenika

Za uspešno okončanje izvršnog postupka neophodno je da tražilac izvršenja ima saznanja o relevantnim podacima koja se tiču imovine izvršenika. U članu 37. ZIP RS propisana su pravila o utvrđivanju imovine izvršenika. Naime, ovim članom je u st. 1. propisano da tražilac izvršenja može u predlogu za izvršenje koji se zasniva na izvršnoj ispravi zahtevati da sud prije donošenja rešenja o izvršenju zatraži od samog izvršenika i od drugih u zahtevu određenih fizičkih i pravnih lica, odnosno upravnih i drugih organa i organizacija da sudu dostave podatke o

²⁸ ZIP RS (2003): čl. 133/1.

²⁹ ZIP RS (2003): čl.134.

imovini izvršenika, ako tražilac izvršenja učini verovatnim da bi ova lica mogla imati ove podatke. Navedenim pravilima se rešava problem skrivanja imovine od strane izvršenika, odnosno omogućava se tražiocu izvršenja da posredstvom suda dođe do podataka o imovini izvršenika koje samostalno ne može pribaviti.

Postojeće zakonsko rešenje kojim je obaveza utvrđivanja imovine izvršenika prebačena sa tražioca izvršenja na sud se pokazalo neefikasnim iz više razloga. Prvi razlog odnosi se na izvršenika jer on po pravilu ne dostavlja potpune i tačne podatke o svojoj imovini, pa nisu retke situacije da sud mora da utvrdi da li je izvršenik dostavio tačne i potpune podatke o imovini. Drugi razlog odnosi se na to što tražioci izvršenja nepravilno tumače postojeće odredbe. Praksa sudova pokazuje da tražioci izvršenja ne postupaju u duhu citiranog člana sa velikom verovatnoćom razloga pogrešnog interpretiranja odredbe.³⁰ Treće, sud nepotrebno zahteva dostavljanje podataka od određenih fizičkih i pravnih lica, odnosno upravnih i drugih organa i organizacija jer sve podatke tražilac izvršenja može prikupiti sam, bez obzira da li su lične ili nelične prirode, što ne ide u prilog efikasnosti i hitnosti i pojednostavljenju izvršnog postupka.³¹

2.9. Načela pismenosti, usmenosti, neposrednosti i javnosti

U izvršnom postupku sud postupa na osnovu podnesaka i drugih pismena.³² Pravna zaštita koja se ostvaruje u izvršnom postupku i priroda izvršno-pravnih radnji pretpostavljaju primarno pisanu formu.³³ Usmene procesne radnje se preduzimaju na ročištu ili izvan ročišta u slučajevima kada je to određeno zakonom ili kad sud smatra da je to celishodno.

Kada je u pitanju forma i sadržina podnesaka i drugih pismena stranaka u izvršnom postupku, važe pravila parničnog procesnog prava o podnescima stranaka i drugim procesnim radnjama. Što se tiče forme uslov pismene forme ispunjavaju i podnesci upućeni telegramom, telefaksom i elektronskom poštom. Nadalje, podnesci moraju biti razumljivi i sadržavati sve što je potrebno da bi se s njima moglo postupati, a naručito trebaju sadržavati oznaku suda, ime i prezime, naziv pravne osobe, prebivalište ili boravište odnosno sjedište stranaka, njihovih zakonskih zastupnika i punomoćnika ako ih imaju, predmet spora, sadržaj izjave i potpis podnosioca. Ako izjava sadrži neki zahtev, stranka mora u podnesku navesti činjenice i dokaze na kojima zasniva zahtev. Za podneske koji se dostavljaju elektronskom poštom, zahteva se da moraju biti overeni kvalifikovanim elektronskim potpisom, te je za podneske sa priložima koji se dostavljaju

³⁰ Omanović Mirela *et al.* (eds) (2014): „Primjena člana 37. Zakona o izvršnom postupku FBiH u praksi“ *Pravni Savjetnik*, broj 10/2014, 80-84.

³¹ Božić Darko (2019): „Utvrdjivanje imovine izvršenika u praksi“ *Pravo i finansije*, broj 1/2019, 26-30.

³² ZIP RS (2003): čl.9/1.

³³ Značaj koji ZIP RS pridaje načelu pismenosti u izvršnom postupku ukazuje da je u pitanju jedno od najvažnijih načela izvršne procedure.

protivnoj stranci propisano da se sudu dostavljaju u dovoljnom broju primeraka za sud i protivnu stranku.

Procesne radnje stranaka u izvršnom postupku, bez obzira da li su u pisanoj formi ili usmenoj, dispozitivne su prirode, kao što je to slučaj u parničnom postupku, pa stranke mogu slobodno podnositi određene zahteve a mogu ih i povući, pa i odreći se svojih zahteva.

Bez obzira na dispozitivni karakter procesnih radnji koje preduzimaju stranke i ovlaštenja koja proizlaze iz te dispozicije, priroda izvršnog postupka uslovljava da stranke ne mogu preduzimati neke od radnji kojima se utiče na sadržaj i sudbinu zahteva za izvršenje, u materijalnopravnom smislu, odnosno stranke ne mogu svojim dispozitivnim ovlašćenjima, nagodbom ili priznanjem osnovanosti predloga za izvršenje nadomestiti nedostatak zakonskih pretpostavki za provođenje izvršenja, jer iste proističu iz kogentnih propisa, odnosno stranke u izvršnom postupku ne mogu stvoriti izvršnu ispravu, odnosno saglasiti se sa rešenjem o izvršenju, njegovim priznanjem, iako za isto ne postoji izvršna isprava. Međutim, stranke mogu u toku izvršnog postupka nagodbom ponovo regulisati svoje materijalnopravne odnose i time stvoriti novu izvršnu ispravu, na temelju koje će se moći provoditi izvršenje.

Kada je zakonom propisano održavanje ročišta ili ako sud smatra da je to potrebno radi razjašnjenja pojedinih pitanja ili izjašnjavanja o nekom predlogu stranke, pravilo je da se na ročištu sastavlja zapisnik te da se umesto zapisnika može sastaviti službena zabeleška. Što se tiče saslušanja stranaka i drugih lica, ono može sprovesti mimo procedure propisane za održavanje ročišta i izvođenja dokaza na ročištu.

Odredbe o pripremnom ročištu i ročištu za glavnu raspravu, sadržane u Zakonu o parničnom postupku Republike Srpske, vrlo teško su primenjive u izvršnom postupku, pogotov iz razloga što ZIP RS za pojedina ročišta koja su obligatorne prirode u pogledu njihovog održavanja propisuje i sam postupak preduzimanja procesnih radnji na način koji je drugačiji od Zakona o parničnom postupku Republike Srpske (ročišta za prodaju nepokretnosti, pokretnih stvari i dr) te s obzirom da u izvršnom postupku sud postupak vodi po službenoj dužnosti iako je pokrenut po prijedlogu stranke, kao i činjenicu da nije napušteno ni načelo utvrđivanja materijalne istine, jer bi to bilo u suprotnosti sa ciljem izvršnog postupka a to je namirenje tražioca izvršenja.

Nečelo neposrednosti nema veliki značaj u izvršnom postupku. Izvršni sud ovde odlučuje na osnovu izvršnih isprava koje su nastale u nekom drugom postupku i pre pokretanja izvršnog postupka. Ako je izvršni postupak pokrenut na osnovu verodostojne isprave na određeni način može se smatrati da je neposrednost prisutna jer izvršni sud odlučuje o postojanju potraživanja čije se izvršenje zahteva. Posrednost posebno dolazi do izražaja kada se sprovodi izvršenje.

Načelo javnosti u izvršnom postupku je marginalizovano. Zakon o izvršnom postupku propisuje da se prilikom sprovođenja izvršnih radnji u stanu

ili prostorijama izvršenika pod određenim uslovima moraju prisustvovati dva punoletna građana ali to nije smisao ostvarivanja ovoga načela jer se navedena lica pojavljuju u svojstvu pozvanih svedoka u postupku. Kada je u pitanja javna prodaja pokretnih stvari to ne predstavlja izraz načela javnosti.

3. Zaključak

Kroz analizu osnovnih načela Zakona o izvršnom postupku Republike Srbije iz 2003. godine, zaključuje se da postoje značajne razlike u odnosu na Zakon o izvršnom postupku iz 1978. godine koji se u Republici Srpskoj primenjivao sve do 2003. godine.

Kako se to iz samog naziva vidi, novi zakon ne sadrži postupak obezbeđenja u odnosu na prethodni zakon. Materija koja se odnosi na postupak obezbeđenja regulisana je Zakonom o parničnom postupku Republike Srbije.

Dalje, suštinski gledano, novi zakon se sada temelji na načelu jednakog procesnog položaja stranaka u izvršnom postupku. Novim rešenjima, koja se ogledaju kroz pravila o utvrđivanju imovine izvršenika, određivanjem novčanih kazni i prinudnih mjera prema izvršeniku, pojačana je zaštita interesa tražioca izvršenja.

Shodno primeni Zakona o parničnom postupku³⁴ u kojem je minimizirano načelo materijalne istine a potpuno napušteno i načelo pružanja pomoći neukoj stranci, načelo pružanja pravne pomoći neukoj stranci napušteno je i u izvršnom postupku.

Radi pojačanja odgovornosti izvršenika za njegove obaveze, novim zakonom, izuzeće pojedinačnih stvari i prava od izvršenja su svedena na minimum. U tom smislu nastale su vrlo radikalne promene naručito u pogledu na mogućnost izvršenja na izvršnikovim pokretnim i nepokretnim stvarima kao i pravima.

U pogledu hitnosti, primetno je da postoji čitav niz instrumenata kojima se obezbeđuje hitnost u postupku. Međutim, ostaje otvoreno pitanje koliko se to može ispoštovati u praksi imajući u vidu činjenicu postojanja velikog broja izvršnih predmeta pred sudovima.

Na kraju treba istaći da posebnu novinu predstavljaju pravila o utvrđivanju imovine izvršenika. Njihov cilj je da se tražiocu izvršenja omogući da posredstvom suda dobije podatke o imovini izvršenika koje samostalno ne može pribaviti kao i da se reši problem skrivanja imovine od strane izvršenika.

Sva nova rešenja, pored nastojanja da se poboljša položaj tražioca izvršenja, imaju za cilj da se i sam izvršni postupak učini bržim, efikasnijim i jednostavnijim.

³⁴ ZIP RS (2003): čl. 21.

LITERATURA

- 1. Jakšić, Aleksandar (2009): *Građansko procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
- 2. Bodiroga Nikola (2017): *Novi izvršni postupak*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
- 3. Triva Siniša *et al* (1980): *Sudsko izvršno pravo-Opći deo*, Informator, Zagreb.
- 4. Daupović Asaf *et al.* (eds.) (2005): *Komentar Zakona o izvršnom postupku u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj*, Savjet/Vijeće Evrope, Sarajevo.
- 5. Crnjanski Vladimir (2018): *Izvršnost javnobeležničkog zapisa*, Pravni fakultet Union, Beograd.
- 6. Račić Ranka (2010) „Pokretanje izvršnog postupka“ *Godišnjak Pravnog fakulteta u Banja Luci*, Banja Luka 31/32-2010.
- 7. Keča Ranko (2012) „O osnovnim načelima Zakona o izvršenju i obezbeđenju“ *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, Novi Sad, vol. 46, br. 1/2012.
- 8. Šorbat Marija, Stojšić Ivana (2009): „Izvršni postupak i povreda prava na pravično suđenje, evropski kontekst i novo srpsko zakonodavstvo” *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, Beograd, broj 2/2009.
- 9. Omanović Mirela *et al.* (eds) (2014): „Primjena člana 37. Zakona o izvršnom postupku FBiH u praksi“ *Pravni Savjetnik*, broj 10/2014.
- 10. Božić Darko (2019): „Utvrdjivanje imovine izvršenika u praksi“ *Pravo i finansije*, broj 1/2019.
- 11. Biljana Zemljak (2014): „Fenomenologija prevare u imovinskim delktima u Republici Srbiji” *Megatrend revija*, br. 2, 2014.
- 12. Ustav Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 21/92 – prečišćeni tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05).
- 13. Zakon o izvršnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj **59/2003, 85/2003, 64/2005, 118/2007, 29/2010, 57/2012, 67/2013, 98/2014, 5/2017, 58/2018 i 66/18**).
- 14. Ustavni zakon za sprovođenje Ustava Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 21/92)
- 15. Okvirni zakon o zalozima BiH („Službeni glasnik BiH”, br. 28 od 23 juna 2004; 54/04).
- 16. Odluka Ustavnog suda Srbije, Už. 341/08 od 17. 2. 2011. godine
- 17. Odluka Okružnog suda u Valjevu, Gž.br.98/85 od 05.02.1985. godine
- 18. Rešenje Višeg trgovinskog suda, Iž. 2441/2009 od 17.9.2009. godine

Expert article
Received 11.03.2019.
Approved 22.02.2020.

BASIC PRINCIPLES IN THE ENFORCEMENT PROCEDURE IN THE LAW OF REPUBLIC OF SRPSKA

Abstract: *This paper presents an analysis of the basic principles on the law on enforcement procedure in the Republic of Srpska. In this context, the paper contains the following principles: principle constitutionality and legality, principle of disposition and official proceeding, principle of urgency and efficiency, right to be heard, principle of protection of the debtor, principle of formal legality, principle of time priority, principle of availability of data od the property od the debtor, principle of written form, principle of orality, principle of immediacy, principle of publicity. The aim of the paper is to show through the basic principles that there are significant differences in the range of solutions in relation to the previous legislation.*

Keywords: *Law on enforcement procedure of the Republic of Srpska, principles of enforcement procedure.*